

החברה האזרחית

ההגדרה המקובלת לחברה אזרחית היא: "המרחב הפעיל שבין האזרח למדינה". החברה האזרחית היא זירה שמאופיינת בארגון, בבחירה חופשית, בעצמאות ובערכים משותפים, ושחקניה פועלים במסגרת הסדר הציבורי. במרחב זה פועלים הארגונים ללא מטרת רווח, מתקיימת הפעילות ההתנדבותית ובה לידי ביטוי הפילנתרופיה. במדינות דמוקרטיות מתקדמות נחשבת החברה האזרחית ל"רגל הרביעית של הדמוקרטיה". היא המבדילה בין מיליוני פרטים פסיביים ואדישים, לבין בני אדם וארגוני מגזר שלישי שהם פעילים ומקושרים, ומרגישים שייכות והשפעה. החברה האזרחית מעודדת מחויבות אזרחית שמשמעותה נכונות לפעול ביחד למימוש מטרות קולקטיביות, ובזה תרומתה לערך המוסף של המדינה. החברה האזרחית מגשרת ומפשרת בין "ציבורים" בעלי גוונים חברתיים-כלכליים ואידיאולוגיים שונים, ומאפשרת להם לחיות בצוותא מתוך כבוד הדדי, ובעיקר מתוך השלמה עם השונות. מרכיב בסיסי בחברה אזרחית פעילה הם ארגוני המגזר השלישי, המוצאים – למרות השוני ביניהם – כרחב של ערכים ועקרונות משותפים, ופועלים בצוותא ככוח משפיע על מנת לקדם את החברה בה הם פעילים. החברה האזרחית בישראל מאופיינת בתלות גבוהה במשאבי המדינה, וכן בחסמים ומעורבות רגולטורית גבוהה של המדינה (חוק העמותות, תקנות מס מיושנות, היעדר תמריצים לפילנתרופיה מקומית ועוד), ולכן תחושת ההשפעה על השלטון ומידת ההשתתפות האזרחית בתהליכי קבלת החלטות בישראל נמוכה מהמקובל במערב.

המגזר השלישי

מדינה דמוקרטית מאופיינת בשלושה מגזרים הפועלים זה לצד זה והמשלימים אחד את השני. המגזר הראשון הוא המגזר הממשלתי, המגזר השני הוא המגזר העסקי והמגזר השלישי הוא כל אותם ארגונים מאוגדים למען עשייה חברתית ללא מטרות רווח כספיות ושהם חלק בלתי נפרד מהחברה האזרחית. המגזר השלישי כולל את כל הארגונים שעומדים בתנאים הבאים:

- ארגונים פורמליים** – ממוסדים ופועלים לאורך זמן.
- ארגונים פרטיים** – נבדלים מוסדית מהמגזר הממשלתי-ציבורי.
- ארגונים ללא כוונת רווח** – מנועים מלחלק רווחים ואם יש כאלה הם מופנים חזרה לפעילות הארגון.
- ארגונים עצמאיים** – בעלי מנגנון ניהול עצמי, שאינם נשלטים על ידי גורמים מחוץ לארגון.
- ארגונים התנדבותיים** – שהשתתפות בהם אינה נכפית ושכוללים אלמנטים של התנדבות ותרומה.

המגזר השלישי בישראל - עובדות ומספרים

בישראל פועלים כ-30 אלף ארגונים ללא כוונת רווח רובם רשומים כעמותות ומיעוטן כחברות לתועלת הציבור והקדשות. כ-1700 ארגונים חדשים במוצע נרשמים מידי שנה אצל רשם התאגידים.

ארגוני המגזר השלישי פועלים במגוון תחומים. רוב הארגונים בארץ פועלים בחמישה תחומים עיקריים: דת 20%, תרבות ופנאי 16%, חינוך 15%, רווחה 14% ופילנתרופיה 12%. הארגונים האחרים הם בתחומים של ארגוני אזרחים, חוק ושינוי חברתי, איגודים מקצועיים, בריאות, איכות סביבה, שיכון ופיתוח, ארגונים בינ"ל וארגוני הנצחה.

רוב הארגונים רשומים במחוז ירושלים ובמחוז תל אביב הגם שלחלקם יש סניפים בכול הארץ.

חלקו של המגזר השלישי מכלל המועסקים מהווה כ-11% (250 אלף) מכלל המועסקים במשק (ללא עבודת מתנדבים המוערכת ב-30 אלף משורות מלאות).

חלקו של המגזר השלישי בתמ"ג מהווה למעלה מ-13% שמשמעותו כ-70 מיליארד שקלים. חלקה של הממשלה ויתר רשויות ציבוריות במימון המגזר הצטמצם במשך השנים ועומד כיום על 50% כתמיכות, הקצבות על פי חוק וקניית שירותים. יתרת המימון מגיע ממכירת שירותים ודמי חבר ותרומות - הכנסות עצמיות.

בהשוואה למדינות אחרות, המגזר השלישי בישראל הוא מן הגדולים בעולם ומדורג במקום הרביעי לאחר הולנד, אירלנד ובלגיה ולפני ארה"ב, ובריטניה.

המגזר השלישי – למה הוא כל כך חשוב לנו?

מלבד משקלו הכלכלי של המגזר השלישי ותרומתו המשמעותית לכלכלה ולמשק, יש למגזר זה תרומה ערכית, שקשה אמנם למדוד ולכמת אותה אך אין ספק בחשיבותה לעשייה הדמוקרטית, לחברה האזרחית ולעצוב דמותה של ישראל כמדינה נאורה ותרבותית.

ארגוני המגזר השלישי מסייעים לאוכלוסיות מוחלשות, למימוש פלורליזם במדינה, לשמירת זכויות האדם ובמיוחד זכויותיהם של אנשים בעלי מוגבלויות וקבוצות מיעוטים, לשמירה על חופש הביטוי, להגנה על איכות הסביבה, לקידום ערכים של התנדבות ותרומה, של שוויון ודמוקרטיה.

המגזר השלישי משמש פלטפורמה ייחודית לחדשנות וליזמות של יחידים וקבוצות, להתפתחות חברה אזרחית פעילה ותוססת, להתנדבות בהיקף כלל ארצי ולשיתוף פעולה בין-מגזרי, המהווה מנוף לחברה, לכלכלה, לאיכות הסביבה ולאיכות החיים במדינה.